Skolforskningspodden avsnitt 15: Förstå, värdera och använda forskning i undervisningen

INFORÖST 1: Praktiknära skolforskning – vad är det?

INFORÖST 2: Vad finns det för forskning inom just ditt ämne?

INFORÖST 3: Undervisning på vetenskaplig grund – hur gör vi?

INFORÖST 4: Välkommen till Skolforskningspodden. I dagens avsnitt pratar vi om forskningslitteracitet, alltså förmågan att förstå, värdera och använda vetenskaplig kunskap i ett speciellt sammanhang. Vi diskuterar olika kunskapsintressen och -metoder, liksom hur man generaliserar olika typer av forskningsresultat. Vi pratar om betydelsen av rektorernas pedagogiska ledarskap och får konkreta tips på hur man kan arbeta för att säkerställa ett vetenskapligt förhållningssätt i verksamheten. Dagens gäster är Edita Sabanovic, förskolechef i Jönköpings kommun, och Maria Bergman vid skolforskningsinstitutet. Programledare är Anna Hedman.

ANNA: Hej. Idag ska vi prata om vetenskaplig kunskap här i Skolforskningspodden. Om att förhålla sig till vetenskapliga resultat, och hur verksamma i skolor och förskolor kan arbeta med ett kritiskt förhållningssätt. Vi kommer bland annat att prata om den allra första rapporten i serien Skolforskningsinstitutet fördjupar, där vi sätter forskningen i ett sammanhang. Syftet med den här serien är att bidra till att lärare och förskollärare i stor utsträckning ska kunna ta del av forskning, och såklart då i förlängningen, att man ska kunna använda forskningsresultat för att utveckla sin undervisning. Det är alltså inte en serie där vi presenterar forskningsresultat och där de stor i fokus, vilket då är fallet i våra systematiska forskningssammanställningar, och sammanfattar och kommenterar. Dagens gäster är Edita Sabanovic som är rektor vid Ekhagens förskoleområde i Jönköping, och Maria Bergman, som har varit biträdande projektledare för den här rapporten Hur ska man veta vad forskningen säger, där ni diskuterar då vilken typ av kunskap som behövs för att man ska kunna ta till sig vetenskapliga resultat. Edita, du kanske vill börja med att berätta lite om hur du tänker om hur det här med vetenskaplig grund, vetenskapligt förhållningssätt...

EDITA: Absolut. Om man tittar på vad skollagen och alla styrdokument som vi använder inom förskolans verksamhet säger, så kan vi inte välja fritt om vi ska jobba med vetenskaplig grund i våra verksamheter. Och om man skall tänka sig att man jobbar på vetenskaplig grund, då måste man ha ett forskningsbaserat förhållningssätt. Och vad innebär det där för oss? Det innebär att vi måste förädla, att vi behöver förändra och utveckla ett förhållningssätt som kombinerar vetenskaplig grund och beprövad

erfarenhet. Och om jag tänker på min roll som rektor, hur skulle jag kunna applicera ett forskningsbaserat förhållningssätt i min verksamhet, så krävs det att jag besitter den kompetens som man kallar för forskningsbaserad litteracitet. Vad innebär det? Det där innebär det att jag som rektor behöver agera och använda forskningslitteracitet i mitt uppdrag på det sättet att jag kan skapa förutsättningar för alla verksamma inom förskolan, att utveckla eller förädla eller förändra den förhållningssätt de har haft innan i relation till den forskning som vi kan använda i stunden som kan vara aktuell för vår verksamhet.

ANNA: Du pratar om forskningslitteracitet. Det är även något som tas upp i den här rapporten. Och det är ju från Sven Persson, han definierar forskningslitteracitet som förmågan att förstå, värdera och använda vetenskaplig kunskap i ett speciellt sammanhang. I den här rapporten så skriver ni om det, att för förskollärare och lärare så är det här viktigt för att använda sig av forskning. Hur gör det att man som verksam bättre kan ta till sig resultaten från forskning?

MARIA: Jo, det här att man har en djupare förståelse för just hur forskningen kommer fram till sina resultat, gör ju att man också kan värdera den i relation till det egna sammanhanget. Och det gör att man inte blir lika, man förhåller sig kritiskt till de forskningsresultat man möter, man kanske inte på samma sätt blir, jag ska inte säga lättpåverkad, men man kanske kan hålla emot lite och inte liksom hoppa på allting som man hör bara för att nån säger, forskning har visat det ena eller det andra. Att man är kritisk till den enorma mängd av information som man möter idag.

ANNA: För att säkerställa då det vetenskapliga förhållningssättet i förskolan och skolan, är den här typen av rapporter, är det en bra väg att gå?

EDITA: Rapporten i sin helhet, om jag ska kunna bedöma den, tycker jag är fantastiskt utarbetad, väldigt tydlig och innehåll berör precis de delarna av forskning som vi verksamma inom förskolan har en sug eller är hungriga och vill gärna lära oss om. Men någonstans har vi tappat fokuset så vi behöver backa lite grann och börja fundera, vad är det som ligger i bakgrunden, vad var syftet med den forskningsstudien, vad var kunskapsintresse hos de som har utfört den studien, för att sen kunna applicera delar eller helheten i våra verksamheter.

MARIA: Det är jätteroligt att höra att man tänker just utifrån just det här med kunskapsintresse. För det är så ofta som det sker, det blir en förskjutning i innebörd när forskningsstudier kanske behandlas i andra sammanhang som på sociala medier exempelvis. Och vi har ju illustrerat det här med kunskapsintresset i en figur som finns i vår forskningslitteracitetsrapport, som jag hoppas att kan vara till hjälp. Och det handlar ju om det här med studiers kunskapsintresse, liksom vad är det man har gjort här i studien, vad är det man försöker ta reda på. Vad är det som ligger till grund. Vilken fråga är det som man ställer sig. Och sen den andra nivån

som handlar om studiers olika metoder för att fånga in det här kunskapsintresset. Och hur man, liksom, hur har man valt det sättet som man har tänkt att man ska kunna hitta den här kunskapen. Och sen finns det ju den här tredje allra, vad ska man säga, allra mest forskningsnära nivån som handlar om vilka utgångspunkter och förutsättningar det finns i relation till de här olika metoderna då. Och det här är någonting som man som läsare och konsument av forskning också behöver förhålla sig kritiskt till. Har man valt en lämplig metod i relation till det här kunskapsintresset som man har. Vad kan man få reda på med hjälp av olika metoder och hur har man tillämpat de här metoderna i studien. Så jag hoppas att det kan ge liksom en vägledning för hur man kan granska och titta på en forskningsstudie som man möter.

ANNA: Edita, har du några exempel på hur ni jobbar i er verksamhet eller kanske andra goda exempel som du har sett från annat håll?

EDITA: Absolut, Anna. Under de sista tre fyra år har Jönköpings kommun satsat väldigt mycket för att skapa möjligheter och förutsättningar för alla anställda inom Jönköpings kommuns förskolor att utveckla ett förhållningssätt. Man har varit deltagare i ett program, Flerstämmig undervisning i förskolan i samarbete med IFOUS och Malmö universitet. Och under den perioden har vi tittat på olika teoretiska ingångar i relation med undervisning. Vi har, kan man säga, forskat på oss själva. Det mest relevanta för oss är det att vi ser att en period vart vi har jobbat kontinuerligt i kollegial anda med att utveckla förståelse för olika begrepp utifrån olika teorier, har höjt en medvetenhet kring undervisningen, exempel som att, när vi pratar om att planera så använder vi ett begrepp, vi pratar om samplanering. Och det innebär att flera kollegor tillsammans planerar undervisningen. Eller om vi ska utvärdera och göra en analys, så pratar vi om en samvärdering. Så vi känner att verksamhetens utveckling är på rätt håll om jag kan uttrycka mig på det sättet. Vi bygger ett professionellt språk.

ANNA: Om jag förstår dig rätt så har ni alltså arbetat på ett liknande sätt förut, processen är den samma. Men genom att ni har deltagit i det här programmet, Flerstämmig undervisning i förskolan, så har ni alltså, det är genom det programmet som ni har börjat använda er av de här begreppen och fått ett gemensamt professionellt språk. Och har du, har du några exempel på hur ni, hur ni jobbar konkret inom just, inom ditt förskoleområde?

EDITA: Internt, om jag skall benämna lite grann hur vi jobbar på min enheten, så hade jag för många år sen valt att inte ha en utvecklingsgrupp. Det är något som alla nästan har på varje förskoleområde, man har en del pedagoger som är i en utvecklingsgrupp som tillsammans kommer överens om utvecklingen framåt. På gott och ont har jag valt att satsa mer på interna nätverk. Där har jag fördelat all min personal som är anställd på mina förskolor i olika grupper utifrån de kunskaperna de har och de behoven de har. Och det som de behöver utveckla. Jag driver de nätverk. Det vill säga att jag är en pedagogisk ledare

som handleder och tillsammans lär med min personal, och stödjer dem kring olika frågor. Vi träffas i en dialogisk anda skulle jag säga. Vi jobbar med dialogiska samtal, där alla kommer med sin kunskap, framför den. Vi andra lyssnar på, vi bejakar inte varandras berättelser. Vi har ett kritiskt förhållningssätt och ska lite säg ifrågasätta med ett kritiskt granskande du har berättat, och fokus eller syfte med de dialogiska samtalen för oss är att skapa något nytt, en ny kunskap som vi kan gå tillbaka och pröva i våra praktiker. Och det har gett en fantastisk höjning hos min personal. De ser att de kan vara delaktiga, de har blivit mer modiga, de vågar pröva, de vågar ompröva, de vågar berätta att de inte förstår det. Så vi har byggt en analytisk kultur, skulle jag säga, som är på gång. Vi hade en lång väg framför oss, men jag ser en enorm stolthet hos mina anställda pedagoger. Så det var så fantastiskt, och jag ser att de varje dag när de gör någonting eller när de undervisar med barn och kan reflektera i relation till, säger vi, variationsteori eller pragmatisk teori, så som blomstrar de. Man ser det enorma engagemang som de upplever som ett lyft i professionen. För att för oss som är anställda, det är enormt, både individuell och yrkesmässig utveckling.

MARIA: Det är väldigt intressant att höra, och det är just det här vi vill främja. Att man som praktiker, som den person som ska liksom använda och ha nytta av den här forskningen, att man ska liksom våga närma sig forskningsstudier. Och man ska också våga läsa de delar som kanske verkar lite tunga, lite tjocka som ofta kallas för metod, alltså den här metoddelen. För där står det ju hur man har liksom gjort, hur man har burit sig åt i den här studien, och med vilka glasögon man har tittat på sitt material. Så jag tror att man ska våga närma sig den delen i en studie och inte bara liksom hoppa direkt till resultaten. För om man gör det så kan an få ett helt annat perspektiv på de resultat som man kommer fram till. Och man kan värdera dem och man kan ta ställning till, i vilken grad är det här relevant för mig. Så vi vill verkligen uppmuntra lärare och förskollärare, att man kanske vågar gå in djupare i en studie och tittar på det också som kanske känns lite motigt om man är ovan. Om man börjar så får man också en vana, och då kan man veta lite vad man ska titta efter. Och då kan det vara en hjälp att leta efter de här tre sakerna först. Vad har man för kunskapsintresse här. Handlar det om att titta på vilken effekt ett visst arbetssätt har haft? Hur har man då gått tillväga för att ta reda på det. Och är det en bra metod för att ta reda på det? Exempelvis så händer det ju att man, i vissa studier så kanske man ville ta reda på en effekt av något, och så frågar man de som har prövat någonting, hur tycker du att det här gick? Och det kan ju vara relevant kunskap. Men säger det egentligen något om vilket effekt som det har fått, och vad man menar man med effekt, och så vidare. Och så sen då även titta på i sådana fall om det är ett intervjumaterial som ligger tillgrund för ett resultat, så kanske man behöver titta på, hur har intervjuerna gått till, vem har hållit i dem, i vilken kontext har man utfört dem och så vidare.

ANNA: Men du Maria, jag måste fråga dig då. Du pratade här tidigare om

effekter som man får fram i studier, men forskningen skiljer sig åt. De tär inte alltid man tittar på effekter. Och i den här rapporten som ni delat upp innehållet då på förklaringsorienterande och förståelseorienterande kunskapsområden, hur skiljer de här sig åt? Och varför är det då viktigt att ha koll på inom vilket område forskaren befinner sig?

MARIA: Jo, ja det är ju såhär att, inom utbildningsvetenskaplig forskning så finns det ju en mängd olika ansatser och perspektiv. Och vi menar inte på något sätt att de här innefattar all forskning på utbildningsområdet. Men i våra egna systematiska översikter, där vi försöker vara praktiknära och ta med forskning som, som handlar om undervisning så stöter vi ofta på de här två sätten att orientera sig kring kunskap. Och då är det ju det här första som vi kallar för förklaringsorienterade utgångspunkter. Och de handlar ju om att man vill ge en förklaring på varför något sker. Man pratar om orsak och verkan i de här studierna. Och vi tar upp de här två vanliga som handlar om interventioner, alltså att man gör någonting för att se om det får någon effekt, och vilken effekt det i så fall blir. Och så finns det korrelationsstudier som också är vanligt förekommande. Och där tittar man på, man, där tar man data som så att säga, redan finns. Och så tittar man på hur de två variabler då samvarierar. Den här förklaringsorienterade kunskapen, den handlar ju ofta om att ta fram siffror och beskriva något i statistiska termer. Men den förståelseorienterande kunskapen handlar om att, den handlar om ord och begrepp och språk, mycket.

INFORÖST 5 Du lyssnar på Skolforskningspodden – där undervisning och forskning möts.

ANNA: Okej, så studier då inom den här förståelseorienterande traditionen, där man då studerar sånt som rör undervisning och vad det innebär att skapa förutsättningar för barns och elevers lärande, där är det alltså de här språkliga konstruktionerna som begrepp, metaforer och teorier som avser att ge mening åt, ge en förståelse av det man studerar. Edita, är det här någonting som du har reflekterat över eller som du känner igen?

EDITA: Där måste jag vara också väldigt ärlig, att under väldigt väldigt många år har inte jag heller brytt mig om vad ligger bakom en studie. Jag var också fokuserad på, vad var resultatet och hur kunde vi se likheter eller något mönster i undervisningen, utbildningen som vi kunde applicera eller sätta ett likhetstecken med forskningen, och så var vi så stolta och visar, ah vi jobbar med forskning och där är det beprövad erfarenhet. När jag kom i kontakt med själva rapporten, och det har funnits säkert jätte många rapporter, men jag har inte kommit i kontakt med dem, så fick jag en aha-upplevelse för mig, för att jag tänkte, oj, allt det där som jag var så stolt, och mina kollegor som, vi hade jobbat med forskning och vi har lyft oss och pratat om det och varit stolta, kanske var inte det vi skulle göra, för att vi har missat en stor del av det som vi behövde veta innan vi gav oss i den analytiska delen.

Men sen kom jag på en annan tanke. Men det är ju ingenting. Vi har i alla fall lärt oss någonting, så nu kan vi utifrån vad vi har lärt oss gå tillbaka och börja titta på, var det verkligen det vi hade förstått, det som vi behövde ta och anamma i våra verksamheter, eller behöver vi ta en funderare till och tänka om och förändra igen, eller utveckla någonting i tillägg. Det är svårt att säga hur konkret man skulle kunna fokusera på det, men jag tror att vi är mer mogna nu att använda metoder. När vi läser olika studier och rapporter, så vet vi på en gång, är det kvalitativ eller kvantitativ studie. Men någonstans innerst inne är jag lite osäkert om vi har förståelse kring om det är en förklaringsorienterande eller är det en förståelseorienterande ansats. För att det här också spelar väldigt stor roll i analysen eller tolkningen av.

MARIA: Men jag är säker på att ni har haft liksom god nytta av den forskning som ni har använt. Det är ju mer det här att man kanske ska vara uppmärksam på att det inte sker en glidning i vilken betydelse resultaten har. Och en vanlig sådan, det är ju om man har en studie som har en förståelseorienterad ansats, att man i en sådan studie börjar prata om kvantitet där exempelvis, att man säger, de flesta av intervjupersonerna tyckte att det var svårt att tillämpa det här arbetssättet. Eller, de flesta barnen uttryckte att de hade roligt. Om man börjar göra den typen av kvantifieringar av ett material, där man går in och försöker säga något som kan ge djupare förståelse av ett sammanhang, så tappar man, man tappar mening i materialet. Man tappar det som det kan betyda. Och jag tänker att, när man läser forskning, så behöver man också vara medveten om det, och att man inte själv gör den typen av glidning i sin tolkning. Att man kanske, om man tittar då lite snabbt på resultatdelen, så tittar man, ah men här står det, här pratar de om det här på många ställen, då är det så. Jag tror att det är lätt att man kanske förenklar. Och särskilt då om man inte har tittat på, vad är det för typ av studie och vad är det den försöker göra. Och hur väl lyckas den liksom med sitt, hur väl lyckas den fånga in sitt kunskapsintresse.

EDITA: Ah det är jätteintressant, det du lyfter upp, Maria. För att det, om jag tänker kring det du säger, så är det precis det som vi brukar göra i förskolan. När jag läste så pratar man om flermetodsforskning. Och där skulle jag kunna säga, yes, vi är duktiga, vi har oftast jobbat med, vi älskar flermetodsforskning. Men egentligen, det vi gör, det är att vi förenklar och tar det vi tycker om både från det kvantitativa och det kvalitativa, och bakar ihop. Så, vi har utvecklat ett förhållningssätt som gärna vill kanske för mycket. Och där är vi så öppna för att ta och lära oss allt på en gång i stället kanske, precis som du säger, att våga stanna och välja få sätt. Så det du säger, det instämmer jag i.

ANNA: Det är på något sätt förståeligt, tycker jag, det här att man, som du pratar om, Maria, att det ligger väl ändå lite i oss att vi vill se, ah men vad är det som funkar. Vad kan vi utläsa från de här resultaten. Studiers generaliserbarhet, hur ser det ut?

MARIA: Jo, när man ska generalisera utifrån kvantitativ forskning, så handlar det ju om statistisk generaliserbarhet. Man har i studien räknat på att ett utfall beror på den insats som man har gjort och inte något annat. Sen får man ju alltid betrakta, i vilket sammanhang den studien är gjord, och om det sammanhanget kan på något sätt liknas vid ens eget sammanhang. Det är inte givet att det kommer att bli så, för att det har blivit så här. Däremot så kan man ju använda resultat från kvantitativa studier. Om man ska välja en insats, exempelvis, eller man kan låta det informera ens praktik. Med kvalitativ forskning, så handlar det ju mer om generaliserbarhet genom att man känner igen sig, man kan sätta nya ord på något som man kanske tidigare har upplevt men inte kunnat diskutera. Och den sortens forskning ger ju också verktyg till verksamma att kunna prata om sin praktik och dela med sig av kunskaper kring praktiken i skola och förskola. Så det är lite annat sätt att generalisera resultat från forskning. Och båda kan ju vara lika användbara. Men det handlar om olika sätt som de kan vara användbara på.

ANNA: Så den här statistiska generaliseringen som man kanske ofta tänker sig, den används alltså bara inom förklaringsorienterande forskning? Generalisering vid förståelseorienterande forskning, då säger du att då handlar det snarare om igenkänning av mönster som då kan leda till en ny och utökad förståelse av det som har studerats, och i förlängningen den egna praktiken? Och det är alltså vad sammanställning av förståelseinriktad forskning, som våra systematiska översikter om förskolan, syftar till. Jag måste fråga dig: Allt det här som vi har pratat om, att det är viktigt att ha koll på och lära sig, studiers kunskapsintresse och olika metoder för att fånga upp det här kunskapsintresset och utgångspunkter, och vad det finns för olika förutsättningar i relation till olika metoder, det är mycket jobb. Finns det tid för det här?

EDITA: Anna, du vet, det är min hjärtfråga. Så jag tänkte, jaha, kommer hon att ställa den frågan eller inte, så svarar jag, absolut. Ja. Tiden finns. Jag tolkar det utifrån de förutsättningarna vi alla har, så måste man våga välja, vad lägger man tiden på. Och då måste man skapa de förutsättningar som möjliggör för att tiden kan användas för fortbilda sig, analysera och reflektera med kollegor. Jag köper aldrig att tiden inte finns. För att den kanske finns aldrig för någon någonstans, men vi har fyrtio timmars arbetsvecka, och den skall finnas. Så mod och mer engagemang, så kommer vi säkert att hitta den tiden.

ANNA: Och med de orden rundar vi av för dagen. Edita, Maria, det har varit jätteroligt att ha er med. Att få diskutera hur ska man kunna veta vad forskningen faktiskt säger. Stort tack, hejhej.

INFORÖST 6: Du har lyssnat på Skolforskningspodden, en podd där undervisning och forskning möts. Vi finns också på webben, skolforskningsportalen.se.